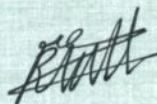

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет "Львівська політехніка"

УДК 72:711.523 (Йор)

МУАФАК ІБРАГІМ ФРЕХ АЛЬ-ХАДДАД
РОЛЬ ТРАДИЦІЙ У ФОРМУВАННІ АРХІТЕКТУРИ
ЖИТЛОВОЇ ЗАБУДОВИ В СУЧАСНИХ МІСТАХ
ЙОРДАНІЇ

18.00.01 – Теорія архітектури,
реставрація пам'яток архітектури

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата архітектури

Львів – 2003

72.01
42.025.4
Дисертацією є рукопис.
Роботу виконано у Національному університету
політехніка" (НУ "ЛПТ") Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор архітектури,
професор кафедри містобудування
Національного університету
"Львівська політехніка"
РУДНИЦЬКИЙ Андрій Маркович

Офіційні опоненти:

доктор архітектури, професор, зав. кафедри
основ архітектури Одеської державної
академії будівництва і архітектури
РАЛІЄВ Олександр Борисович

кандидат архітектури, професор
Національної академії образотворчого
мистецтва і архітектури
ПРИБЕГА Леонід Володимирович
м.Київ

Провідна установа:

Харківський державний технічний
університет будівництва та архітектури
Міністерства освіти та науки України

Захист відбудеться "5" березня 2003р. о 10⁰⁰ годині на
засіданні спеціалізованої вченої ради К.35.052.11 Національного
університету "Львівська політехніка": м. Львів, вул. Бандери, 12,
кімн. 226.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці
Національного університету "Львівська політехніка": м. Львів, вул.
Професорська, 1.

Автореферат розісланий "5" лютого 2003р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
канд. арх., професор

Петришин Г.П.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Йорданія – це країна, яка має давню історію розвитку, багаті архітектурні традиції. Тепер країна інтенсивно розвивається. Вона стала одним із центрів міжнародного туризму. У сучасних умовах існує необхідність визначити генеральні напрямки розвитку архітектури міст країни, особливо в аспекті використання архітектурних традицій у сучасній забудові міст. Для цього необхідно спиратися на спеціальні наукові дослідження. Дана робота покликана сприяти вирішенню цієї задачі у сфері міського житлового будівництва.

На даний час у країні вже накопичений достатній досвід для аналізу житлового будівництва. Як засвідчує практика, орієнтація архітекторів у професійній діяльності на зразки західної архітектури у об'ємно-розпланувальному вирішенні житлових споруд призводить до появи будівель, які не задовільняють традиційні форми побуту йорданських сімей, порушують звичний уклад життя, не враховують регіональної специфіки. Саме таким житлом забудовуються райони у столиці країни – Аммані та у інших великих містах Йорданії. Наслідком цього є те, що великі витрати держави з метою забезпечення сімей житлом, стали малоефективними і численні урядові програми розвитку житлового будівництва не досягли бажаних результатів. Це свідчить про те, що проектування і будівництво без належного вивчення та оцінки ролі традицій у розвитку сучасної йорданської архітектури є процесом безперспективним. Отже, комплексне дослідження всіх факторів, які визначають регіональну специфіку архітектури житла у Йорданії, а також визначення їх ролі у формуванні архітектури на сьогоднішній день є одним з актуальних завдань. Для успішного вирішення проблеми необхідно ретельно дослідити традиційні методи організації житлового простору національного житла та виявити їх життєздатність у сучасних соціально-економічних умовах.

До теперішнього часу ще немає спеціальних наукових досліджень, що спрямовані на вирішення даної проблеми. У ході дослідження автором були вивчені наукові праці та проаналізовані наукові джерела у таких напрямках: історія архітектури Йорданії, формування житлової забудови країни та її проблеми, використання народних традицій у сучасній архітектурній практиці. Для аналізу історичного розвитку архітектури країни автор використав у даному дослідженні роботи Д.Айрапетова, Д.Ароніна, І.Бартенева, В.Батажкова, А.Буніна, М.Бархіна, В.Вороніної, Ч.Дженкса, А.Іконнікова, І.Іодо, Т.Каптеріної, Г.Лаврика, В.Лаврова, К.Лінча, О.Паллева, А.Рудницького, А.Рімши, Т.Саваренської, Б.Сайні, Н.Смоліної, Ч.Стіла, І.Фоміна, К.Фремптона, О.Шуазі, З.Яргіної та інших авторів. Архітектура житлової забудови Йорданії, її проблеми, розглянуті, в основному, за матеріалами йорданських дослідників: Абеда Аль-Рауфа Аль-Раубде, Аймана

Абдула Абу Хамеда, Абдель Кадера Аль Хасана, Ахмеда Абу Хуса, Ганноера Дж., Джоржа Фаріда Тіріфа Дауда, Іззедінн Мухаммеда Уклі Аль Даляла, Камаль Аль-Діна Самеха, Г.Ланкастера, А.Молленхауера, Мусі Аль-Тарауна, Мухамеда Абдула Аль Ібрагіма, Мухаммеда Абдера Кадера Хрейсата, Мухаммеда Аль-Хзаімі, Селіма Аль-Фгі, Фкрі Аль-Ржан, Хардінаг Л., Хасана Абу Ауада, С. Шамі, Яхія Аль-Зібі. Також розглянуті дисертаційні роботи, виконані протягом останніх десяти років йорданськими дослідниками у країнах СНД. Це роботи Абдельмаджиди Альреджуба, Аль-Рабі Іссама Мухаммада, Хагура Мурада, Атаунеха Азама Ахмаду, Яхлефа Мажиди Субхі, Тайсіра Мостафа Абдуль Кадір Раваждеха. Наукових досліджень, спеціально присвячених проблемі використання народних традицій у сучасній архітектурно-проектній практиці Йорданії до теперішнього часу не опубліковано.

Мета дослідження – визначити, яку роль і яке місце мають традиції у формуванні архітектури житлової забудови в сучасних містах Йорданії, а також виявити тенденції розвитку цього явища.

Досягнення мети передбачається шляхом вирішення наступних завдань дослідження:

1. Виявити стан вивчення даного питання у сучасній науці і розробити методику дослідження.
2. На основі дослідження процесів історичного розвитку йорданської архітектури виявити і визначити властиві для Йорданії архітектурні традиції, традиційні форми планування житла.
3. На основі натурних обстежень, аналізу архітектурної документації та дослідження спеціальної літератури, визначити архітектурні особливості формування сучасної житлової забудови країни.
4. Визначити тенденції розвитку сучасної архітектури житлової забудови країни, розглянути перспективи подальшого розвитку житлової архітектури в Йорданії в аспекті використання народних традицій.

Об'єкт дослідження – житлова архітектура міст Йорданії другої половини ХХ ст.

Предмет дослідження – використання традиційних для Йорданії принципів формування об'ємно-просторових вирішень у сучасній житловій архітектурі країни.

Методика дослідження. Методика дослідження ґрунтується на систематизації та аналізі вихідних матеріалів, обмірних креслень, проєктної документації; на натурному дослідженні архітектурних об'єктів; на використанні методів структурного і порівняльного аналізів. Детально методика дослідження розглянута у другому розділі дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Дана наукова робота є складовою частиною комплексу досліджень, які виконуються в Інституті архітектури Національного університету "Львівська політехніка" в області

дослідження проблем історії і сучасного розвитку архітектури Центральної Європи і країн Східного Середземномор'я. Наукові результати дисертації були впроваджені в навчальний процес в Інституті архітектури Національного університету "Львівська політехніка" у лекційних курсах і практичних заняттях, при підготовці та захисті магістерських робіт на кафедрі "Архітектурне проектування", а також у наукових розробках програм комплексного вивчення і координації розвитку архітектури країн Причорномор'я та Східного Середземномор'я.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що у ньому вперше проведений аналіз розвитку сучасної йорданської архітектури у контексті використання традиційних принципів формування об'ємно-просторових і художніх вирішень архітектури житла.

У роботі використані нові, ще не введені до наукового обігу архівні матеріали. Архітектурні обміри збережених житлових споруд проведені автором самостійно.

Практичне значення результатів дослідження полягає у наступному:

- запропонований новий підхід до формування планувально-просторових структур сучасного йорданського житла у контексті використання давніх традицій у сучасній практиці;
- дана робота може стати передумовою для подальших теоретичних і практичних досліджень в області розвитку житлового будівництва країни;
- дослідження значно доповнює відомості про архітектуру Йорданії і може бути використане як матеріал для навчальної та наукової літератури з вивчення історії архітектури країни;
- методика, опрацьована у даному дослідженні, може бути використана для вивчення аналогічних процесів архітектурного розвитку у інших країнах Близькосхідного регіону.

Апробація результатів дослідження. Робота була апробована на державних та регіональних конференціях різного рівня. Основні положення дисертаційного дослідження були представлені на щорічних сесіях архітектурної комісії Наукового товариства ім.Т.Шевченка (2000р., 2001р, 2002р.), на міжнародній науково-практичній конференції "Проблеми малих міст України" (Львів-Золочів, травень 2000р.), на щорічних науково-практичних конференціях Національного університету "Львівська політехніка" (1999-2002рр.).

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, ілюстрованих таблиць, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи – 230 сторінок, з них 153 сторінки тексту і 40 ілюстрованих таблиць, бібліографія нараховує 152 позиції.

ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовані мета, завдання, об'єкт, предмет та межі дослідження, визначено наукову новизну та практичне значення дисертаційної роботи.

У розділі 1 “**Стан вивченості питання та аналіз світового досвіду використання традицій у сучасному архітектурному розвитку**” проаналізовано наскільки проблема дисертаційної роботи знайшла своє відображення у публікаціях та наукових дослідженнях.

Постановка мети і формулювання завдань зумовили необхідність опрацювання широкого кола літературних та наукових джерел. Їх можна поділити на кілька інформаційних блоків: енциклопедичні видання та словники, дослідження по загальносвітовій історії архітектури, дослідження по теорії архітектури, література з суміжних дисциплін, дослідження по історії архітектури арабських країн та спеціалізовані дослідження по історії архітектури Йорданії.

У результаті аналізу літературних джерел встановлено, що на сучасному етапі детально досліджена історія архітектури країни періодів греко-римських часів і середньовіччя, а також визначені етапи розвитку архітектури в Йорданії. Велика кількість публікацій присвячена питанню формування традиційного йорданського житла, проте єдиної синтезуючої роботи стосовно цього питання ще не створено.

У цілому, аналіз літературних джерел підтвердив актуальність теми дисертаційної роботи. Більшість публікацій пов'язані з вивченням архітектурної спадщини, проте практично відсутні дослідження, що аналізують розвиток сучасної йорданської архітектури. Питання використання народних традицій у формуванні об'ємно-планувальних вирішень сучасної житлової архітектури ще не розглядалося.

У розділі 2 “**Методичні основи дослідження**” представлена методика дослідження ролі традицій у формуванні сучасної йорданської архітектури. При розробці методики автор спирався на роботи таких йорданських науковців, як Абеда Аль-Рауфа Аль-Раубде, Селіма Аль-Фгі, Фкрі Аль-Ржана, Хамаша Амара, а також на роботи українських та закордонних дослідників: І. Іодо, Г. Лаврика, І. Фоміна, О. Раллева.

Висновки роботи базувалися на основі співставлення двох інформаційних блоків: виявлення характерних ознак традиційного йорданського житла у різних аспектах та виявлення тенденцій сучасного розвитку житлової архітектури в Йорданії.

Дослідження проводилося з використанням послідовних рівнів: рівень планувальної структури населеного місця; рівень житлових комплексів та груп; рівень окремого житлового об'єкту; рівень архітектурної деталі.

Детально були проаналізовані об'єкти дослідження на рівні окремої житлової споруди та рівні архітектурної деталі.

У кожному з розділів дисертаційної роботи були використані різні методи дослідження, які в цілому сформувавши методика дослідження ролі традицій у формуванні сучасної архітектури житла в Йорданії. Методика складається з кількох етапів. На першому етапі був проведений аналіз літературних джерел, конкретизовані мета та завдання дослідження. Паралельно проводилося натурне обстеження об'єктів дослідження, фотофіксація, графічна фіксація споруд. Також були здійснені архітектурні обміри окремих житлових споруд, проведено опитування мешканців. На другому етапі були систематизовані дані попереднього дослідження і визначені основні принципи організації житлового простору традиційного житла. На третьому етапі був проаналізований розвиток сучасної йорданської архітектури, визначені основні напрямки його сучасного розвитку. На четвертому етапі був проаналізований розвиток сучасної архітектури з точки зору використання народних традицій у сучасному житловому будівництві. На п'ятому етапі був проведений порівняльний аналіз використання народних традицій у сучасному проектуванні в Йорданії з аналогічними процесами у інших країнах Близького Сходу. У відповідності до етапів дослідження укладена структура дисертаційної роботи.

У розділі 3 **“Формування архітектури житлової забудови Йорданії в минулому”** проведений аналіз історичного розвитку йорданської архітектури та визначені основні принципи традиційної організації житла.

У підрозділі 3.1 проаналізовано чинники, що впливають на формування типології традиційної житлової забудови країни. До об'єктивних чинників належать природно-кліматичні умови, наявні природні будівельні матеріали, до суб'єктивних чинників – соціально-економічний устрій, релігія, характер трудової зайнятості та традиційні форми побуту населення.

Йорданія – невелика країна у південно-західній Азії, яка знаходиться між 29 та 31° пн. широти і 35 та 39° сх. довготи. Країна сусідить на півночі з Сирією, на сході і північному сході з Іраком, на півдні і південному сході з Саудівською Аравією, а на заході і на північному заході з Ізраїлем та Палестиною. Площа Йорданії – 91,8 тис. км². Населення країни на 2000р. склало – 5 млн. осіб. Домінуюча релігія – іслам.

Переважаючими у традиційному йорданському будівництві є конструкції з каменю. У традиційній йорданській архітектурі поширені як склепінчасті, так і балочні (у поєднанні з деревом) конструкційні схеми. Особливістю традиційної йорданської архітектури є розповсюдження оригінальної конструкційної схеми балочного перекриття по поперечних арках. Використання деревини є обмежене. Дерево використовують у основному для конструкцій перекриття. Деколи, у районах, прилеглих до ріки Йордан, з

дерева формують каркас будинку, який заповнюють цеглою-сирцем або саманом.

Специфічні природно-кліматичні умови визначили особливості і характер трудової зайнятості населення країни. По типу господарювання Йорданія – це землеробсько-тваринницька країна. Осіла частина сільського населення (феллахи) займається рослинництвом. Головний землеробський район – долина р.Йордан, де і зосереджена основна маса сільських населених місць країни. Важлива галузь народного господарства – тваринництво, яке в основному зберігає напівкочовий і кочовий характер. Тваринництвом займаються бедуїни (кочівники) і райя (напівкочівники, які літом займаються землеробством).

Географічне положення країни, природно-кліматичні умови, особливості характеру трудової зайнятості населення країни, а також наявні будівельні матеріали визначили основні напрямки формування житлового середовища традиційного йорданського житла, що передбачали використання місцевих будівельних матеріальних і створення на їх базі найбільш оптимальних конструктивних вирішень.

У підрозділі 3.2 проаналізовано розвиток йорданської архітектури від найдавніших часів до 1946р., тобто до часу встановлення незалежності країни.

У підрозділі 3.3 визначено традиції формування архітектури житлового середовища у містах і селах Йорданії. На рівні формування житлової групи: домінуючою тенденцією є формування житлової групи, як лінійної нерегулярної системи. Житлове утворення формується шляхом розвитку вздовж ламаної вулиці, ширина якої коливається в межах від 3м до 5м, від якої відгалужуються провулки шириною від 1,2м до 2м.

На рівні окремого житлового об'єкту традиційним для Йорданії є будинок, розрахований на помешкання однієї родини, яка складається з кількох поколінь. Великий вплив на формування житлового середовища у населених місцях Йорданії мають особливості складених національно-побутових традицій, які визначають склад, призначення, розташування і взаєморозміщення різних приміщень і зон житла. Узагальнення досвіду традиційного житлового будівництва дозволило класифікувати існуючі типи житла. У залежності від району будівництва, будівельних матеріалів, характеру трудової зайнятості сформувалися такі типи однородинного житлового будинку для постійного і тимчасового проживання. До будинків першого типу (для постійного проживання) відносяться:

- компактний малоповерховий (максимум 2 поверхи) житловий будинок, вільно розташований на окремій ділянці. Цей тип домінує у районах з більш сприятливими кліматичними умовами (долина р.Йордан). Розповсюджений у сільському та міському будівництві. Основні конструкційні схеми: стояково-балочна і комбінована. Для об'ємно-планувальних вирішень таких будинків характерна наявність великого

комунікаційного простору багатофункціонального призначення: критого внутрішнього двору, холу, коридору. Розташування кімнат – ізольоване або анфіладне. Для сільського будівництва характерна наявність плоскої експлуатованої покрівлі;

- житловий малоповерховий (максимум 2 поверхи) будинок, який представляє собою комплекс з забудовою навколо ділянки (лінійною, Г-подібною, П-подібною, периметральною). Домінує у районах з екстремальними кліматичними умовами. Такий тип забудови переважає у сільському будівництві, оскільки у даному випадку існує можливість добудови і розвитку об'ємно-планувальної структури паралельно зі збільшенням сім'ї. Конструктивна система таких будинків – арочно-склепінчаста і комбінована. Для об'ємно-просторового вирішення характерна ізоляція житлових приміщень, вхід у житлову кімнатку здійснюється через внутрішній двір. Вікна і двері орієнтовані у внутрішній двір, який є дуже важливим комунікаційним багатофункціональним вузлом дому. При комбінованій конструктивній схемі характерна плоска експлуатована покрівля. Значне розповсюдження даного типу житла пов'язане з тим, що таке функціонально-планувальне вирішення у найбільшій мірі відображає традиції організації житлового простору з максимальною його ізоляцією від зовнішнього світу;
- скельний будинок. Цей тип житла склався ще в елліністичні часи. Поширений лише на півдні країни (м.Петра), де переважають м'які породи каменю. Житлові приміщення формувалися шляхом “видовбування” зайвих кам'яних порід у товщі скелі. Планувальне вирішення формувалося під впливом перестильного житлового будинку і не відображає у повній мірі особливостей планувальних вирішень житла у Йорданії. Такий тип житла має локальне територіальне і обмежене у часі поширення (з II ст. н.е. такі будинки вже не будували). Скельні будинки Петри використовуються згідно їх прямого призначення до сьогодні кочовим та напівкочовим населенням країни у зимовий період.

До житла другого типу (для тимчасового проживання) відноситься:

- намет – переносний тип житла, який використовують у пустельних областях. Він представляє собою середовище, яке створюється тимчасово для помешкання кочового населення країни.

У міському будівництві домінуючим став тип одnorodинного житлового будинку, розрахованого на проживання однієї сім'ї з кількох поколінь. Найбільш поширеним принципом у формуванні житлової забудови міст було блокування будинків один з одним і формування таким чином компактної забудови з вузькими, криволінійними, затіненими вулицями. Для житлової забудови найбільших міст (Амман, Аль-Сальт), у зв'язку з обмеженням

території, було характерне збільшення поверховості забудови до трьох поверхів. На початку ХХ ст. в Аммані з'являються райони малоповерхової забудови низької щільності з розташуванням індивідуальних будинків вільно на ділянках.

Типологія йорданського традиційного житла у місті формується такими планувальними вирішеннями (осовним критерієм типології є спосіб організації комунікаційного простору): будинки з внутрішніми дворами і придомовими дворами (відкритими і перекритими), будинки з коридорами, будинки з «трьох частин» (пхар). Окремим типом планувальних вирішень є напівпечерні будинки. Поширення цієї чи іншої планувальної схеми залежало від рельєфу місцевості, від домінуючої щільності забудови міста, від наявних природних будівельних матеріалів.

Основними принципами у формуванні об'ємно-планувальних вирішень у традиційній архітектурі є: домінуюча низька поверховість (1-2 поверхи), обов'язкова наявність внутрішнього комунікаційного простору (двір, хол, коридор), ізольовані входи у всі житлові приміщення, можливість перспективного розвитку житлової споруди, наявність експлуатованого плоского даху.

Для архітектурного образу житлових споруд характерна лапідарність простих геометричних форм – куба і паралелепіпеда. Морфологія об'єкту може ускладнюватися шляхом нарощування та добудови цих простих форм. Форму об'єкта можуть збагачувати такі елементи, як зовнішні сходи, тераси, лоджії. Для фасадів та планувальних структур характерні легка дисиметрія, відсутність яскраво виражених композиційних акцентів.

На рівні архітектурної деталі характерними є завершення віконних та дверних прорізів у формі арок різної конфігурації, стрункість і витягнутість пропорцій вікон та дверей. Властиве поєднання арабського архітектурного декору та античних ордерних елементів.

У розділі 4 “**Архітектурні особливості сучасної житлової забудови в містах Йорданії**” проаналізовані напрямки розвитку житлової архітектури країни з середини ХХ ст.

Цей період характеризується швидким економічним і демографічним розвитком, що знайшло своє безпосереднє відображення в житловому будівництві.

У цілому населення країни з 1952р. по 1995р. виросло у 7,1 р. Населення міст збільшується дуже швидко, що супроводжується появою цілої низки проблем, з поміж яких дослідники визначають, як найбільш важливі, такі: транспортну та житлову. Важливим фактором, який впливає на сучасний розвиток архітектури житла у країні, є трансформація традиційних форм побуту (зміна ролі жінки у сім'ї, зменшення кількості дітей у сім'ях. Переважання тенденції проживання молодих сімей окремо від батьків).

Зараз на території Йорданії нараховується 12 крупних міст: Амман (населення 1,5 млн. осіб), Зарка (500 тис. осіб) – місто-супутник Амману, Ірбід (250 тис. осіб), Аль-Сальт, Мадаба, Акаба, Мафрак, Джараш, Тафіле, Маан (до від 20 тис. до 50 тис. населення), Ажлун і Карак (до 20 тис. населення). Як і у минулому, найбільш урбанізованими залишаються території, прилеглі Мертвого моря, річки Йордан, русла Ваді-Рум.

Для найкрупніших йорданських міст (Амман, Зарка, Ірбід) є характерним розташування нових житлових масивів на периферії міста, особливо це стосується будівництва економічного соціального житла (райони Апунсер, Аль-Гвесме, Марка, Дахіст Аль-Хусейн в Аммані).

У залежності від місця локалізації житлової забудови можна класифікувати наступним чином: житлові будинки, розташовані у центральній частині міста (в основному, це будинки-вставки в існуючій сформованій історичній забудові); житлові будинки, розташовані на периферії міста, у свою чергу можна розділити на: приватні житлові будинки (вілли, котеджі) для людей з високим і середнім рівнем доходів та багатоквартирні, середньої поверховості будинки, будівництво яких ведеться за державний кошт. Еволюція соціальних потреб зумовила зміни та розвиток просторової структури традиційних типів житла, а також розвиток нових, які покликані задовольнити потреби у житлі для сучасних людей (наприклад, будівництво житла для малозабезпечених сімей у нових районах міст).

Результати аналізу об'ємно-просторових вирішень свідчать про те, що їх розвиток характеризується двома основними тенденціями:

- пошук найбільш економічно доцільних планувальних вирішень, які орієнтуються на приклади з європейської будівельної практики (будинки у житловому районі Апунсер, проекти індивідуальних житлових будинків для Амману і Аль-Сальту 70-х років). Дана тенденція найбільш розповсюджена у будівництві багатоквартирних будинків;
- орієнтація на використання у проектно-будівельній практиці традиційних принципів організації житлового простору. Ця тенденція найбільш розповсюджена у будівництві індивідуальних приватних будинків.

Аналіз тенденцій розвитку житлової забудови з точки зору її архітектурно-образного вирішення свідчить про наявність у сучасній Йорданії двох основних напрямків розвитку:

- орієнтація на приклади з міжнародної архітектурної практики, які позбавлені ознак регіональної своєрідності;
- архітектурна діяльність, орієнтована на підтримку і розвиток тенденцій традиціоналізму у сучасній житловій архітектурі.

У хронологічному аспекті помітно, що перша тенденція з'явилася у йорданській архітектурі на межі 70-х – 80-х років, тобто у період, коли

суттєво збільшилися об'єми будівництва. Друга тенденція з'явилася наприкінці 80-х років.

Архітектурними прототипами для створення сучасного архітектурного образу стали: приклади з народної сільської архітектури, особливо з місцевостей, де було розвинене будівництво з каменю; архітектура Петри періоду розквіту Набатеїського царства; архітектура замків та фортець періоду Омейядів; архітектурна спадщина 20-х –50-х років ХХ ст. (пізньоосманського періоду та періоду підмандатного правління). Орієнтація на використання прикладів з національної архітектурної спадщини найбільш помітна у індивідуальному будівництві.

У розділі 5 **“Тенденції розвитку сучасної житлової архітектури міст Йорданії у контексті використання народних традицій”** проаналізовано роль, яка належить народним традиціям у формуванні сучасної житлової забудови у містах Йорданії, розглянуті причини і перспективи розвитку цієї тенденції. Проведений порівняльний аналіз основних напрямків розвитку архітектури житла в Йорданії і в інших країнах регіону.

З точки зору пристосування об'єктів житлового будівництва до наявних умов клімату та ландшафту властивими для сучасного розвитку є два таких напрямки. Для першого властиве ігнорування сформованих на протязі тривалого історичного розвитку засад планування традиційного житла (наявність внутрішнього дворика, як важливого комунікаційного вузла, асиметричне розташування приміщень по його периметру, ізолюваність всіх житлових кімнат, плоска експлуатована покрівля). Основними причинами поширення цієї тенденції є: намагання уніфікувати архітектурно-будівельний процес (знайти мінімально допустимі розміри та площі помешкань, елементарні планувальні структури), що пов'язано із збільшенням об'ємів будівництва.

Для другого напрямку характерне врахування та творче переосмислення у архітектурній практиці історично сформованих типів планувальних структур житлових будинків. Основними причинами поширення цієї тенденції є: свідоме використання історичних типів структур у сучасному проектуванні з метою збереження національної своєрідності та протистоянню асиміляційним процесам. Окрім того, історично сформовані типи житла найкраще відповідають природно-кліматичним умовам, проте дотримання їх у сучасному будівництві часто призводить до подорожчання житла (для житлового будинку з внутрішнім двором необхідна більша земельна ділянка, більше коштів необхідно вкласти у будівництво).

З огляду на пристосованість до традиційних форм побуту у розвитку сучасної житлової архітектури можна також визначити такі характерні тенденції: врахування традиційно сформованих форм побуту і створення на їх основі зручних об'ємно-розпланувальних вирішень та ігнорування

традиційно сформованими формами побуту з метою створення максимально економічних проектних вирішень.

Архітектура країни розвивається у тісному контакті з архітектурою сусідніх країн, передовсім з Єгипетом, Сирією, Ліваном, Іраком, Ізраїлем, Палестиною, країнами Аравійського півострова.

Порівняльний аналіз основних напрямків розвитку сучасної житлової забудови Йорданії та сусідніх країн, засвідчує, що відбувається він подібними шляхами. Пріоритетним і найбільш перспективним залишається напрямок на інтерпретацію та використання в архітектурній практиці традиційних принципів організації житлового простору, на використання архітектурно-художніх засобів, які допомагають створити самобутній архітектурний образ житлової забудови.

ВИСНОВКИ

1. У результаті аналізу літературних джерел встановлено, що незважаючи на велику кількість публікацій, які присвячені архітектурі арабських країн та Йорданії зокрема, цілісної картини розвитку житлової архітектури Йорданії створено ще не було. Також ще не проаналізовано та не визначено ролі традицій у формуванні сучасної житлової архітектури країни. У сьогоднішніх умовах вирішення вказаних проблем має важливе значення.
2. У дослідженні встановлено, що на формування типології національного йорданського житла вплинули такі фактори:
 - природно-кліматичні умови;
 - наявні природні будівельні матеріали та конструкції;
 - характер трудової зайнятості та соціальна структура населення;
 - традиційні форми побуту населення та пануюча релігія.
3. У результаті аналізу історичного розвитку житлової архітектури країни розроблена типологічна класифікація характерних для Йорданії форм житла. Традиційним для Йорданії є односімейний житловий будинок, розрахований на проживання сім'ї з кількох поколінь. До стаціонарних типів житла належать: однородинний житловий будинок атріумного типу з периметральною забудовою (домінуючий тип житла), однородинний компактний житловий будинок, вільно розташований на ділянці, скельний будинок. До тимчасового типу житла належить намет. У дослідженні запропонована класифікація архітектури традиційного йорданського житла.
4. Виявлено основні тенденції у розвитку архітектури традиційного житла у Йорданії:

- В архітектурно-планувальних вирішеннях: домінуюча низька поверховість (1-2 поверхи), ізолюваність внутрішніх приміщень, компактність, ізолюваність від оточуючого середовища, наявність комунікаційного внутрішнього простору, можливість подальшого розвитку об'ємно-просторової структури, наявність плоскої експлуатованої покрівлі. Таке об'ємно-планувальне вирішення забезпечує комфортний мікроклімат;
 - У використаному матеріалі домінує природний камінь різної фактури лицьової поверхні. З особливостями використаного матеріалу пов'язане характерне хроматичне вирішення – м'які пастельні кольори природного каменю;
 - У формуванні архітектурного образу об'єктів домінують прості геометричні форми, "горизонтальний" розвиток житлової забудови, характерна легка дисиметрія композицій фасадних вирішень.
 - В архітектурному декорі переважають поєднання арабських (витягнуті пропорції вікон та дверей, характерна конфігурація арочних переминок), та античних декоративно-оздоблювальних елементів (використання ордерних композицій).
5. На основі матеріалів дослідження виявлені тенденції у розвитку сучасного житлового будівництва, які продовжують розвиток традиційних архітектурних принципів. Новими тенденціями є: розвиток багатоквартирного та багатоповерхового будівництва, впровадження планувальних схем за європейськими стандартами, що не завжди відповідає традиційним формам побуту йорданських сімей (відсутність загальної кімнати, як заміника традиційного внутрішнього двору, відсутність окремої вітальні для гостей, малогабаритні кухні та коридори). Розвитком традицій у сучасному будівництві є збереження художнього образу та силуету архітектурного об'єкту, застосування традиційних будівельних матеріалів для оздоблення споруд, широке використання традиційних архітектурних елементів та деталей.
 6. Сучасну архітектурно-будівельну практику в умовах Йорданії характеризують два напрямки, які є протилежні один до одного. З однієї сторони – це орієнтація виключно на досягнення світового досвіду, наслідком чого є будівництво у стилі, що позбавлений ознак національної своєрідності. З іншої сторони – це прагнення архітекторів не втратити національної своєрідності та ідентичності, наслідком чого є звернення до прикладів з архітектурної спадщини у формуванні архітектури сучасної житлової забудови.
 7. У результаті порівняльного аналізу основних тенденцій розвитку сучасної житлової архітектури Йорданії та інших країн Близького Сходу виявлено, що розвиток йорданської архітектури співпадає з напрямком розвитку у сусідніх країнах, для яких властиве таке саме протистояння між глобалізацією архітектурного процесу та прагненням зберегти національну ідентичність. Основним засобом збереження національної самобутності в архітектурному

- образі є використання традиційних архітектурних форм споруд, характерних архітектурних деталей, використання традиційних будівельних матеріалів.
8. На основі аналізу сучасного архітектурного розвитку в Йорданії відмічено наступні перспективні тенденції розвитку архітектури житла у країні:
 - В об'ємно-просторовому вирішенні: зростатиме "роль" внутрішнього двору, як важливого комунікаційного вузла помешкання та засобу оптимізації мікроклімату і способу захисту від несприятливого впливу зовнішнього середовища, надаватиметься перевага малоповерховому житлу (1-2 поверхи), а розвиток планувальних структур багатоповерхових будинків буде проходити з максимальним наближенням до архітектурних вирішень індивідуальних будинків;
 - у виборі будівельних матеріалів перевага надаватиметься в обличкуванні фасадів споруд натуральним каменем або штучним матеріалом, що є близькі за фактурою і кольором до природніх;
 - в архітектурному образі споруд прослідковується тенденція до горизонталізму забудови, геометризму та лапідарності форм. Особлива роль буде належати використанню характерних для регіону архітектурних деталей та мотивів.
 9. Використання і розвиток у сучасній архітектурній практиці Йорданії у модернізованій формі архітектурних принципів, форм і деталей, напрацьованих в історичному минулому, є важливим фактором для резервного збереження і розвитку неповторності та своєрідності архітектурного образу країни як частини скарбниці світової архітектурної творчості.

Основні положення дисертації викладені в наступних публікаціях:

1. Казаков Г., Аль-Хаддад М. Методи дослідження інсоляції архітектурно-будівельних об'єктів //Технічні вісті. – 1999. – №1(8), 2(9). – С.81-83.
2. Аль-Хаддад М. Давні типи житлових будинків Йорданії // Сборник научных трудов Одесской государственной академии строительства и архитектуры "Региональные проблемы архитектуры и градостроительства", №2. – Одесса: "Астропринт", 2000. – С.65-72.
3. Аль-Хаддад М., Дида І. Поєднання нового з традиційним у житловій забудові міст України та в Йорданії // "Проблеми малих міста України: розвиток самоврядування і реформування місцевого господарства в контексті національних традицій і світового досвіду". Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Львів: Видавництво громадсько-політичного журналу "Державність", 2000. – С.143-149.

4. Аль-Хаддад М. Нові житлові райони у містобудівельній структурі Амману // Науково-технічний збірник "Містобудування та територіальне планування", вип. 6 – Київ: КНУБА, 2000. – С. 172-180.
5. Аль-Хаддад М. Напрямки розвитку сучасної житлової архітектури Йорданії // Вісник Національного університету "Львівська політехніка" "Архітектура" № 410. – Львів: Видавництво НУ "ЛП", 2000. – С.185-194.
6. Аль-Хаддад М. Конструктивні особливості будівництва традиційного житла в Йорданії // Сборник научных трудов Одесской государственной академии строительства и архитектуры "Проблемы теории и истории архитектуры Украины", №2. – Одесса: Друк, 2001. – С.85-88.
7. Аль-Хаддад М. Будівництво замків Йорданії як важливий етап розвитку житлової архітектури країни // Вісник Національного університету "Львівська політехніка" "Архітектура" № 439 – Львів: Видавництво НУ "ЛП", 2002. – С.163-169.

АНОТАЦІЯ

Муафак Ібрагім Фрех Аль-Хаддад Роль традицій у формуванні архітектури житлової забудови в сучасних містах Йорданії – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури. – Національний університет "Львівська політехніка", Львів, 2003.

У дисертації проаналізовано яку роль і яке місце мають традиції у формуванні архітектури житлової забудови в сучасних містах Йорданії, а також виявлені тенденції розвитку цього явища. В основі методики даної дисертаційної роботи лежать історичний, структурний і порівняльний аналізи.

У роботі проведений аналіз історичного розвитку йорданської архітектури та визначені основні принципи традиційної організації житла, розроблена типологія традиційного йорданського житла і визначені основні принципи у формуванні об'ємно-планувальних та художньо-образних вирішень. У дослідженні вперше проведений аналіз розвитку сучасної йорданської житлової архітектури у контексті використання традиційних принципів формування об'ємно-планувальних вирішень. Порівняльний аналіз основних напрямків розвитку сучасної житлової забудови Йорданії та сусідніх країн, засвідчує, що відбувається він подібними шляхами.

Пріоритетним напрямком її розвитку є інтерпретація та застосування у практиці традиційних архітектурних форм, мотивів, деталей та будівельних матеріалів.

Ключові слова: житлова забудова, об'ємно-планувальне вирішення, національні традиції.

АННОТАЦІЯ

Муафак Ібрагім Фрех Аль-Хаддад Роль традицій в формуванні архітектури житлової застройки в сучасних містах Йорданії. – Рукопис.

Дисертація на соискание научної ступені кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури. – Національний університет “Львівська політехніка”, Львів, 2003.

В дисертації проаналізовано яку роль і яке місце займають традиції в формуванні житлової застройки в сучасних містах Йорданії, а також визначені тенденції розвитку цього явища. В основі методології дисертаційного дослідження лежать методи історичного, структурного і порівняльного аналізу.

В роботі проведено аналіз історичного розвитку іорданської архітектури, визначені основні принципи традиційної організації житла, визначені основні принципи формування об'ємно-просторових і художньо-образних рішень. В дослідженні вперше проведено аналіз розвитку сучасної архітектури житла в Йорданії в контексті використання традиційних принципів формування об'ємно-просторових рішень. Порівняльний аналіз основних напрямків розвитку сучасної архітектури житла в Йорданії і в сусідніх країнах свідчить про те, що їх розвиток здійснюється подібними шляхами.

Пріоритетом в її розвитку є інтерпретація і використання на практиці традиційних архітектурних форм, мотивів, деталей і будівельних матеріалів.

Ключові слова: житлова застройка, об'ємно-просторове рішення, національні традиції.

SUMMARY

Mwfeg Ibraheem Freh Al-Haddad “The role of traditions in the formation of residential house building in the modern towns of Jordan” – Manuscript.

The thesis for a candidate's degree in architecture by speciality 18.00.01 – The theory of architecture, restoration of historical buildings and monuments – National University “Lvivska Polytechnika”, Lviv, 2003.

The role and place of traditions in the formation of the architecture of residential house building in the modern towns of Jordan is analyzed and the tendencies of this phenomena development are revealed.

Based on the methodology of the research work there are historical, structural and comparative analyses.

There was implemented the analysis of historical development of Jordan architecture and there were defined the main principles of traditional arrangement of dwelling. The typology of traditional Jordan dwelling is elaborated and the main principles for formation of planning and art-figurative solutions are defined. In the research work the directions of the development of modern architecture in the towns of Jordan were first analysed.

The analysis of development of the modern Jordan dwelling architecture in the context of use of traditional principles of the formation of planning solutions was first implemented. Namely, considering the adaptation of the objects of residential building to local conditions of the climate and landscape, considering the adaptability to traditional forms of living conditions, considering the using of the main principles of the formation of planning and art-figurative solutions in the modern architectural-designing practices. It is defined that the architecture of the country is developing in the close contact with the architecture of the neighboring countries, first of all the countries of the Near Eastern region. The comparative analysis of the main directions of development of modern residential house building of Jordan and neighboring countries shows that the development is going the similar ways.

The analysis of modern development of Jordan architecture shows that priority direction of its development is the interpretation and application of the traditional architectural forms, motives, details and building materials in the practices.

Key words: residential house building, planning solution, folk tradition.

Підписано до друку 30.01.2003 р.
Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.
Друк на різнографі. Умовн. друк. арк. 1,2. Обл.-видав. арк. 0,80.
Тираж 100 прим. Зам. 30024.

Поліграфічний центр
Видавництва Національного університету “Львівська політехніка”
вул. Ф.Колесси, 2, 79000, Львів

АВ 54.338

Мист.

Мист

